

جامعه شناسی ۳

درس دهم : افق علوم اجتماعی در اسلام

تهیه کننده :

زهرا میرشکاری

استان فارس، شهرستان کوار

شهریور ماه ۱۳۹۷

علوم اجتماعی جهان اسلام همواره ناظر به مسائل و نیازهای اجتماعی مربوط به آن بوده است.

یکی از مهم ترین بخش های علوم اجتماعی مسلمین

علم فقه

بخشی که به هنجارها ، تجویزها و ابعاد ارزشی جامعه می پردازد .

تعریف علم فقه :

علمی که احکام و قواعد مربوط به چگونگی رفتار و کنش های اجتماعی مسلمانان و جامعه اسلامی را بیان می کند .

فارابی

علوم انسانی

علوم اجتماعی (علم یا حکمت مدنی)

علم مدنی عملی (علم سیاست)

علم مدنی نظری (اخلاق / فقه)

روش تحقیق فقه = اصول علم فقه

4

۱ - جامعه اسلامی همواره با استفاده از این بخش از علوم اجتماعی خود به ارزیابی انتقادی از رفتارها و هنجارهای اجتماعی می پردازد و نسبت به شیوه عمل ، رفتارها و هنجارهای اجتماعی داوری می کند .

۲ - فقه با ارزیابی انتقادی خود هم ویژگی های جامعه مطلوب آرمانی را ترسیم می کند و هم قواعد و شیوه های برون رفت از وضعیت موجود را به سوی وضعیت مطلوب تجویز می کند .

۳ - فقه اسلامی با به رسمیت شناختن تفاوت های قومی و نژادی و زبانی و فقهی ، این گونه از اختلافات را به صورت یک فرصت اجتماعی برای تحقق امت اسلامی در آورد .

آرمان های اجتماعی که فقه اسلامی عهده دار بیان آن است:

5

- ۱- مسلمانان را موظف به مدارا با یکدیگر می کند.
- ۲- مسلمانان را موظف به مدارا با تمام مردم جهان می داند و مسلمانان باید با تمام کسانی که زندگی صلح آمیز دارند با مدارا رفتار کنند. مسلمانان نمی توانند با مردم دنیا درگیر شوند.
- ۳- مسلمانان را موظف به مقاومت در برابر تهاجم غاصبان و متجاوزان به مرزهای جهان اسلام می داند.
- ۴- مسلمانان را موظف به تحقق و گسترش عدالت در جوامع خود و دفاع از مظلومان و ستمدیدگان جهان فارغ از نژاد، زبان و مذهب آنها می داند.

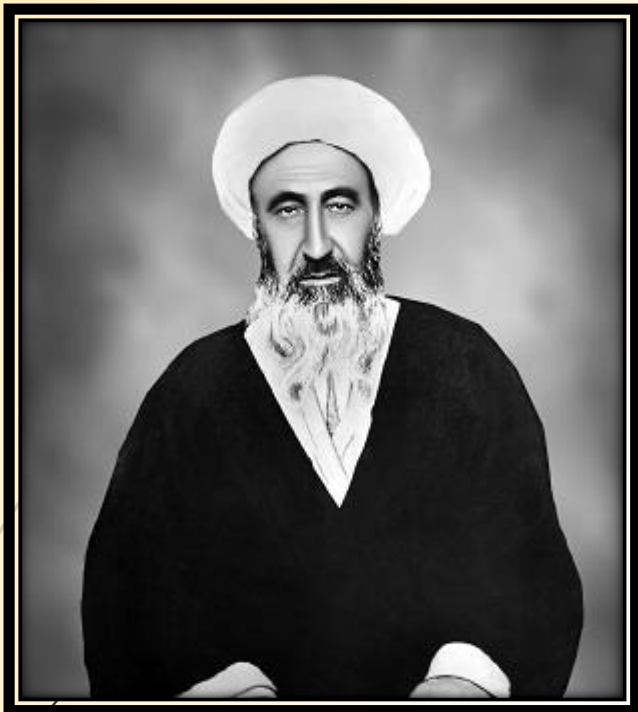
دو انقلاب در یک قرن :

6

فقه در قرن بیستم توانست نظریات لازم برای دو انقلاب اجتماعی را پدید آورد :

انقلاب مشروطه و انقلاب اسلامی

میرزای نائینی با نظر به واقعیت های اجتماعی ایران در **آغاز قرن بیستم** با استفاده از این دانش **نظام مشروطه** را تبیین کرد .

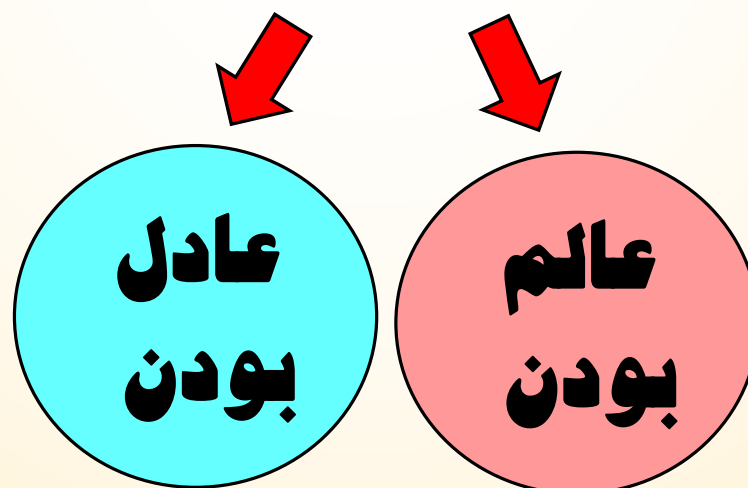

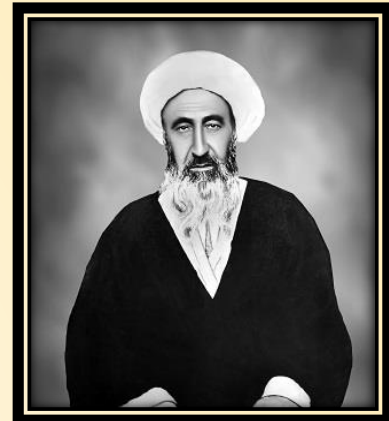
امام خمینی (ره) با نظر به شرایط اجتماعی ایران در **پایان قرن بیستم** مسئله ولایت فقیه و **انقلاب اسلامی** را تدوین نمود .

فقه شیعی دو ویژگی مهم را برای جامعه مطلوب ترسیم می کند :

مناسبات و روابط جامعه باید با مشارکت و همراهی مردم عادلانه باشد.

حاکمان و کارگزاران جامعه نیز باید عالم به عدالت و عمل کننده به آن باشند.

استدلال میرزای نائینی :

9

در نظریه وی ، مشروطه که مبتنی بر مجلس است ، گرچه نظام آرمانی برای زمان غیبت امام معصوم نیست ، ولی با توجه به شرایط موجود بهترین نظام ممکن است .

از نظر وی حکومت مشروطه :

به معنای مشروط کردن حاکمان ، این است که حاکم در چارچوب مقررات عادلانه مجلس عمل کند .
یعنی مردم در مشروطه با کمک مجلس شورا ، ویژگی اول نظام اسلامی را محقق کنند .

مناسبات و روابط جامعه باید با مشارکت و همراهی مردم عادلانه باشد .

امام خمینی (ره):

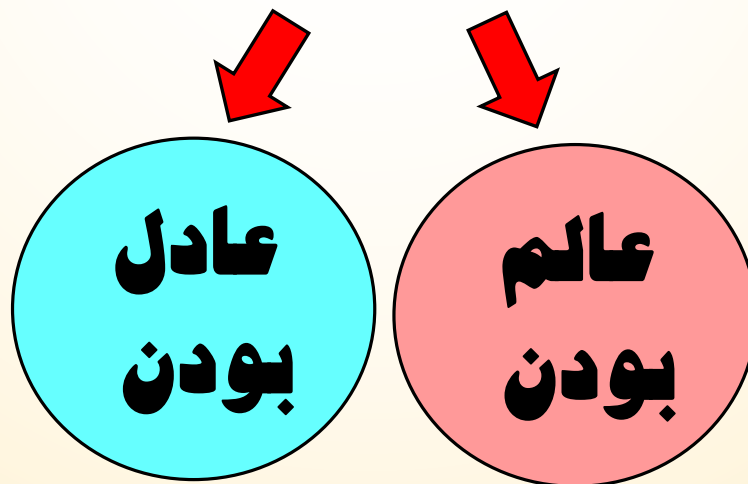

10

امام خمینی در پایان قرن بیستم در ادامه تلاش و مبارزه برای پیشگیری از انحرافات که در مشروطه ایجاد شده بود به این نتیجه رسید که مردم ایران می توانند با مشارکت فعال خود نظامی ایجاد کنند که هر دو ویژگی یاد شده را داشته باشد.

مناسبات و روابط جامعه باید با مشارکت و همراهی مردم عادلانه باشد.

حاکمان و کارگزاران جامعه نیز باید عالم به عدالت و عمل کننده به آن باشند.

مردم از طریق دو مجلس **شورای اسلامی و مجلس نخبگان** می توانند در تحقق بخشیدن به نظام مطلوب در عصر غیبت مشارکت کنند.

11

مجلس شورای اسلامی با مشارکت نمایندگان مردم موظف است شرط اول را محقق کند.

مناسبات و روابط جامعه باید با مشارکت و همراهی مردم عادلانه باشد.

مجلس خبرگان که با انتخاب مردم تشکیل می شود موظف است شرط دوم را محقق کند .
یعنی رهبری نظام را بر اساس معیارهای اسلامی شناسایی و معرفی کنند و بر اعمال او نظارت داشته باشند.

حاکمان و کارگزاران جامعه نیز باید عالم به عدالت و عمل کننده به آن باشند.

ویژگی ها و ظرفیت های علوم اجتماعی جهان اسلام

جهان اسلام

ویژگی های علوم اجتماعی جهان اسلام :

13

- ۱ - قدرت فهم ، تفسیر و توصیف پدیده های اجتماعی را دارد .
- ۲ - توان تبیین و شناخت علل شکل گیری و به وجود آمدن پدیده های اجتماعی را دارد .
- ۳ - درباره ارزش ها ، هنجارها و آرمان های درون فرهنگ های مختلف می تواند داوری کند .
- ۴ - درباره جامعه آرمانی سخن می گوید .
- ۵ - با توصیف و تبیین وضعیت موجود راه های برون رفت از آن را به سوی جامعه مطلوب نیز شناسایی می کند .

عقل عام و انواع آن :

ابزاری برای هر نوع شناخت و دانشی است و هرگونه تلاش ذهنی و عملی را شامل می شود .

دانشمندان برای کسب دانش کلی درباره پدیده های طبیعی و مادی به کار می برند . مانند درک اصل انبساط و انقباض	عقل تجربی (ابزاری)
برای فهم پدیده های معنا دار مانند کنش اجتماعی به کار می رود . فهمیدن معنای برخاستن یک فرد در جمع	عقل تفهیمی
هنگامی که توسط عموم مردم در ارتباطات و دانش عمومی آن ها به کار می رود . تصور مشترک عموم مردم از عدالت	عقل جمعی (عرفی)

عقل خاص و انواع آن :

فقط تاملات روشمند برای ادراک قوانین عام و کلی را شامل می شود .

عقل نظری	واقعیت هایی که مستقل از آگاهی و اراده انسان وجود دارند شناسایی می کند . فلسفه / ریاضیات / طبیعیات را پدید می آورد .
عقل عملی	ارزش ها و آرمان ها را شناسایی میکند (مثل شناسایی خوبی عدالت و بدی ظلم) علوم انسانی / اجتماعی را پدید می آورد .

استفاده رویکرد های مختلف جامعه شناسی از انواع عقل :

16

کارل مارکس

ماکس وبر

آگوست کنت

انتقادی	تفهیمی	پوزیتیویستی	نوع جامعه شناسی
عقل تجربی ، تفهیمی ، عرفی	عقل تجربی + عقل تفهیمی	عقل تجربی یا عقل ابزاری	نوع عقل

ویژگی های علوم اجتماعی جهان اسلام در مقایسه با علوم اجتماعی مدرن :

17

علوم اجتماعی جهان اسلام	جامعه شناسی مدرن	
تبیین را به تبیین تجربی محدود نمی کند .	تبیین تجربی (عقل ابزاری)	پوزیتیویستی
تفهم و تبیین را در تقابل با هم نمی بیند به این معنا که تفسیر و تفهم را نوعی تبیین می شمارد .	تبیین تجربی (عقل ابزاری + تفهمی)	تفهمی - تفسیری
از ظرفیت عقل نظری و عقل عملی و وحی برای داوری ارزش ها کمک می گیرد .	تبیین تجربی ، تفهمی و انتقادی (عقل ابزاری ، تفهمی ، عرفی)	انتقادی